

Asia: VN/5468/2020-TEM-105

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnot lukuun 1. Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

- ei varsinaisia sisällöllisiä muutostarpeita lukuun 1.
- selonteko on tarpeellinen ja tärkeä väline kaupan alan kehittämiseksi.

Lausunnot lukuun 2. Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

- Koronaviruspandemian vaikutuksista kaupan toimialalle (2.7) on syytä erikseen todeta, että kaupan alalla reagoitiin nopeasti ja oma-aloitteisesti pandemiaan. Alan omien toimenpiteiden johdosta sekä asiakkaiden että työntekijöiden turvallisuus voitiin taata koko pandemian ajan. Toimenpiteistä mainittakoon esim. erityisryhmien asiointiajat, kassojen ja palvelutiskien suojaus, turvaväleistä muistuttavat tarrat, julisteet ja kyltit, käsidesin saatavuus, pintojen tehostetut puhdistamiset, ilmanvaihdon tehostaminen, ilmanpuhdistimet jne... Kaupan ala osoitti, että se pystyy kriisitilanteessa toimimaan vastuullisesti, proaktiivisesti ja omaehtoisesti tilanteen edellyttämällä tavalla.
- Globaalien markkinapaikkojen, alustojen ja sosiaalisen ostamisen osalta on tärkeää turvata kotimaisten toimijoiden mahdollisuus kilpailla globaaleja jättejä vastaan. On huolehdittava siitä, että kaupan alaa koskeva sääntely vaikuttaa kaikkiin toimijoihin yhdenvertaisesti – erityisesti niin, ettei kotimaisia toimijoita aseteta epäedullisempaan asemaan. Yritysten sijainnilla on suuri merkitys osaamispääomien maantieteelliseen jakautumiseen ja mm. verotuloihin.

Lausunnot lukuun 3. Kuluttajakäyttäytyminen ja asiakaslähtöisyys

- Kuluttajakäyttäytymisen lähtökohdat ja muutos (3.1): Koronaviruksen vaikutuksissa kuluttajakäyttäytymiseen (s. 37) tulee muistaa se, että laajat aukiolot ja laaja myymäläverkosto edesauttoi turvallista toimimista myös poikkeusoloissa. Kaupan alan omaehtoisten ohjaus- ja suojaamistoimien ansiosta asiointin ja työnteon turvallisuus pystyttiin takaamaan. Sivun 40 viimeiseen kappaleeseen esitämme huomionamme, että uusien alustatalouden toimijoiden

pelisäännöt ovat olleet jossain määrin epäselviä ja pelisääntöjä tulisi tarkastella siten, että kaikilla toimijoilla on yhdenvertaiset toimintaedellytykset.

- Datan merkitys ja tiedolla johtaminen (3.2): Kuluttajan oikeus omiin tietoihin on noussut tärkeäksi puheenaiheeksi. Teeman tarkastelussa pidämme lähtökohtana sitä, että lainsäädännön on annettava kuluttajille mahdollisuus valita yhteistyökumppaninsa ja kuinka paljon tietoja antaa. Elinkeinonharjoittajien mahdollisuuksia ei tule perusteetta rajoittaa. Kotimaisen lainsäädännön ei tulisi olla ankarampaa kuin EU-lainsäädännön (minimiharmonisointi), ettei anneta perusteetonta kilpailuetua ulkomaisille toimijoille.
- Avoin data (3.4): Huomioidaan datan merkitys yritysten kilpailuetuna. Huolehditaan siitä, että lainsäädännössä turvataan kotimaisille toimijoille yhdenvertainen asema suhteessa globaaleihin jätteihin. Ihmisten ostokäyttäytymistä koskeva data kiinnostaa suuria ylikansallisia toimijoita, kuten Googlea, Amazonia ja Metaa. Näiden yritysten toiminta ja ansainta perustuu asiakasdatan käyttöön ja myyntiin.

Lausunnot lukuun 4. Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

- Johtopäätökset ja kehittämissuositukset (4.4): Osaavan työvoiman saatavuus on kaupan alan tulevaisuuden elinehto. Jo nyt osajista on huutava pula. Kaupungistuminen ja voimakkaat alueelliset erot asumisen hinnassa johtavat siihen, että työ- ja asuinpaikat voivat olla kaupunkien sisälläkin kaukana toisistaan. Samalla koko yhteiskunta siirtyy enenevästi kohti 24/7-aukioloa. Yhteiskunnan on varmistettava kohtuuhintainen asuminen ja työmatkaliikkumisen kaikkien eri muotojen kehittäminen siten, että työvoimaa on saatavilla myös keskuksissa.
- Työn vastaanottamisen kynnyksiä voidaan madaltaa kehittämällä työn ja sosiaaliturvan yhteensovittamista ja purkamalla kannustinloukkuja. Esimerkiksi asumistuen ja työttömyystuen loukut voivat tehdä työn vastaanottamisen kannattamattomaksi.
- Toimialan palkkauksesta puhuttaessa on muistettava, että vähittäiskaupan hinnoista yli puolet (52 %) on suoria ja välillisiä palkkakuluja. Kaupan tuotteiden ja palveluiden hintoihin sisältyy paljon työtä ja verokiiloja. Päällekkäiset verokiilat nostavat palkkakustannuksia, sen seurauksena hintoja ja lopulta leikkaavat ostovoimaa.
- Selonteossa on nostettu esiin myös kaupan alalla tehtävä osa-aikatyö. Jotta kaupat voivat kilpailukykyisesti vastata asiakkaiden tarpeisiin, niiden on pystyttävä mitoittamaan myyjä juuri oikea määrä asiakasvirtojen mukaan. Kauppapalveluiden tuottamisessa tarvitaan osa-aikatyötä.

Lausunnot lukuun 5. Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

- Kauppapalveluiden saatavuus on turvattava koko maassa. Kauppojen toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Vähittäiskauppapalveluiden kattava tarjonta niin kaupunkien keskustoissa, esikaupungeissa kuin maaseudullakin edellyttää lisäpalveluiden sijoittamista kauppojen yhteyteen. Lisäpalveluina korostamme erityisesti apteekkipalveluita ja alkoholin myyntiä.
- Kaupan tulevaisuus maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla (5.1): Kiitämme harvaan asuttujen alueiden tarvitsemien palveluiden huomioimista selvityksessä. Laaja kauppaverkosto, joka tarjoaa mahdollisimman paljon muita oheispalveluita, on erittäin tärkeä harvaan asuttujen alueiden

elinkelpoisuuden kannalta. Ns. kyläkauppoja koskevaa sääntelyä on tarkasteltava siten, että mahdollistetaan laaja oheispalvelujen tarjonta. Kyläkaupat voivat tarjota paikkakunnan ainoat vähittäiskauppa-, posti- ja paketti-, rahannosto-, ravintola- ja apteekkien lääkekaappipalvelut. Tulevaisuuden kannalta on tärkeä saada kauppoihin reseptivapaiden lääkkeiden myynti ja laajentaa alkoholin myyntiä nykyisestä.

- Kyläkauppatuki on yhteiskunnalle pieni kustannus, mutta tuen piirissä olevien kauppojen asiakkaille merkittävä asia. Kyläkauppojen tukemisen jatkamista on selvitettävä yhdessä kaupan alan toimijoiden kanssa.
- Kaupan sijainti, kaavoitus ja sijoittumisen ohjaus (s. 69-70): Kiitämme siitä, että kaupan ohjauksen sääntelyn ja kaavoituksen sujuvoittamisen tarve on huomioitu. Markkinat, eli ihmiset asiakkaina, ohjaavat sijoittumista kaikkein tehokkaimmin. Sääntelyä ei ole syytä lisätä. Annetaan ihmisten käyttäytymisen ohjata kauppojen sijoittumista, ei pyritä ohjaamaan ihmisten kauppa-asiointia koskevaa käyttäytymistä sääntelyllä.
- Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset (5.4): Johtopäätöksessä 6 todetaan erittäin osuvasti, että ”Kotimaassa ja globaalisti kilpailu on kovaa, eikä suomalaisen kaupan kilpailukykyä tule rajoittaa turhaan.” Johtopäätöksen oivallus sopii koko selonteon yhdeksi keskeiseksi teemaksi. Kaupan ala on pidettävä kaikessa suunnittelussa mukana.

Lausunnot lukuun 6. Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaalikauppa

- Verkkokauppa osana digitalisoituvaa kauppaa (6.1): Kaupan vastuullisuus todetaan yhdeksi mahdolliseksi kilpailueduksi (s.81). Kuluttajien vastuullisuusasenteet osoittavat jo nyt sen, että vastuullisuus on tärkeä kilpailuetu. Kotimainen kauppa on maailmanlaajuisesti vertaillen erittäin vastuullista. On tärkeää, ettei sääntelyllä anneta esimerkiksi ulkomaiselle verkkokaupalle perusteettomia kilpailuetuja, joilla heikennetään vastuullisesti toimivan kotimaisen kaupan asemaa. Lainsäädännön harmonisointi EU:n tasolla on välttämätöntä.
- Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset (6.4): Kehittämis ehdotus 16 koskee suomalaisen kaupan monikanavaisuutta edistävää verkkokauppaohjelmaa. Yhteinen kehittämistoiminta on hyvä ajatus, mutta samalla on huolehdittava siitä, ettei yhteiskunnan tuella vääristetä kilpailua niitä kotimaisia toimijoita vastaan, jotka rahoittavat itse omat TKI-panoksensa.
- Reaaliaikatalouteen siirtyminen kaupan alalla: Kehittämis ehdotus 18 on yritysten välisen kilpailun kannalta ongelmallinen. Yhteisiä ratkaisuja kehitettäessä on huomioitava yritysten välinen kilpailu. Yhteiset standardit ja ratkaisut on kehitettävä kilpailuneutraalisti.

Lausunnot lukuun 7. Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritys vastuu

- Ilmastonmuutos, ekologisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö kaupan toimialalla (7.1): Kaupan sijoittuminen, kaavoitus ja logistiikka kestävyysnäkökulmasta (s. 92): Kaupan palveluiden sijoittumisessa on tärkeää korostaa sitä, että viime kädessä vastuu ja valinta kuuluvat ihmisille asiakkaina, ei yhteiskunnalle.
- Johtopäätöksessä 16 on tunnistettu kaupan alaan kohdistuvat häiriökäyttäjien tilanteet, jotka ovat jatkuvassa kasvussa. Kehittämis ehdotukseen 24 tulisi lisätä konkreettisia selvitettävänä ja

edistettävänä asioina yrityslähestymiskieltoa koskevan lainsäädännön valmistelu ja käyttöönotto sekä sakan muuntorangaistusten käyttöalan laajentaminen nykyisestä. Jos useat sakkotuomiot johtaisivat tekijän kannalta kielteisiin seurauksiin, vähenisi myymälöissä tapahtuvan uusintarikollisuuden riski. Tällä hetkellä muuntorangaistuksesta ei ole todellista uhkaa.

Lausunnot lukuun 8. Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

- Jakson 8.1.1. kappaleessa ”Tasapuoliset kilpailuedellytykset” tunnistetaan erinomaisesti EU-maissa toimivien yritysten kansainväliseen kilpailukykyyn vaikuttavia tekijöitä. Kappaleessa ”kehitysmaiden postilähetysten hinnoittelu” puolestaan tunnistetaan päätemaksujen vaikutus yritysten väliseen kilpailuun.
- 8.1.2. Sisämarkkinat: s. 104 todetaan EU:n vähittäiskaupan tuottavuuden ja kannattavuuden jääneen jälkeen muista aloista. Samoin tunnistetaan kaupan alan moninaisen sääntelyn vaikutus alan tuottavuutta heikentävällä tavalla. Sääntelyä on kehitettävä alan kannattavuuden ja tuottavuuden parantamiseksi.
- Vähittäiskauppaa koskevan sääntelyn osalta näemme keskeisinä mm. alkoholin ja käsikauppalääkkeiden myyntirajoitukset, joita on tarkasteltava kriittisesti. Selonteossa on oikean suuntaisia kohtia, mutta esimerkiksi luvun 8 toisen johdantokappaleen (s. 101) teksti antaa ymmärtää, että kilpailua ja yritystoimintaa rajoittavat tekijät olisivat jotain ”erityiskysymyksiä”. Toisin kuin selonteon luonnoksessa sivulla 105 väitetään, ovat erityisesti alkoholin myyntiä koskevat rajoitukset huomattavia.
- 8.2 Kilpailukyvyyn ja kilpailun edistäminen kansallisesti: s. 108 todetaan, että kaupan alalla sovelletaan runsaasti sääntelyä, jonka toimeenpano on alueellista, eikä aina yhdenmukaista. Havainto on oikea ja siihen tulisi kiinnittää huomiota viranomaisille annettavin soveltamisohjein.
- s. 108 on maininta siitä, että Suomen päivittäistavarakauppa on keskittynyt. Kohtaan olisi syytä lisätä tieto siitä, että päivittäistavarakaupan rakenne on tältä osin hyvin samanlainen muissakin Pohjoismaissa. Suomalainen päivittäistavarakauppa ei muodosta poikkeusta pohjoismaisista verrokeistaan.
- Luvussa 8 on erinomaista pohdintaa erityisesti lääkkeiden ja alkoholin roolista kaupan alan tulevaisuudessa. Pyydämme kiinnittämään erityistä huomiota siihen, kuinka vuonna 2018 voimaan tullut alkoholilain muutos vaikutti kotimaiseen vähittäiskauppaan: valikoimat kasvoivat erityisesti kotimaisten pienpanimotuotteiden osalta ja alkoholin kokonaiskulutus Suomessa on laskenut. Kauppa on hoitanut oman roolinsa erittäin vastuullisesti. Alkoholipitoisten tuotteiden rinnalla on kasvatettu myös alkoholittomien vaihtoehtojen valikoimaa. Ikärajakontrolli pitää tutkimusten mukaan hyvin. Pyydämme, että selonteossa huomioidaan kotimaisen vähittäiskaupan ottama vastuullinen rooli.
- Alkoholi- ja lääkemarkkinoita koskeva sääntely luo taloudellista tehottomuutta. Alkon osuus kaikesta kulutetusta alkoholista on vain noin 30 %, joten monopolille on vaikea löytää kansanterveydellisiä perusteita. Alkoholin vastuullinen myynti on mahdollista nykyistä laajemmin päivittäistavarakaupoista. Samoin itsehoitolääkkeiden saatavuus ja turvallinen käyttö voidaan varmistaa myös ilman nykyistä rajoittavaa lainsäädäntöä.

- Kaupan alan erityiskysymykset (s. 109): tässä käsitellään ministeriöiden vastuualueita. Selonteko ulottuu ajallisesti jopa vuoteen 2030 saakka, jolloin vastuualueet ovat saattaneet muuttua. Vastuualueiden käsittely saattaa siilouttaa asioiden käsittelyä ja estää ministeriöiden vastuualueiden kehittymistä alan ja yhteiskunnan kehityksen mukana. Jos ministeriöiden rooleista halutaan kirjata jotain, olisi tärkeämpää linjata, miten ministeriöt edistävät alan kehitystä.
- Alkoholisääntelyn osalta sivulla 111 oleva maininta alkoholilainsäädäntöä koskevista kansanterveydellisistä näkökohdista tulisi poistaa. Edellinen lakiuudistus ei johtanut niihin kansanterveydellisiin kauhukuviiin, joita uudistuksen vastustajat ennustivat. Alkoholien kokonaiskulutus on laskussa. Alkoholien kokonaiskulutuksen muutoksista nykyisen lain voimassaoloaikana on olemassa ajantasaista tutkimustietoa, joka on syytä sisällyttää selontekoon.
- Alkoholien etämyyntiä koskevan epäselvän laintulkinnan selkiyttäminen tulee asettaa lähiajan tavoitteeksi. Etämyyntiä koskevan sääntelyn tulisi saattaa kaikki toimijat yhdenvertaiseen asemaan, eli käytännössä sallia etämyynti myös kotimaisille yrityksille.
- Lääkkeiden vähittäisjakelun osalta sivun 111 teksti ”Lääketurvallisuus asettaa omat rajoitteensa sille, kuinka lääkkeiden myynti voidaan järjestää” on harhaanjohtava. Myynti tulee järjestää lääketurvallisuus huomioiden, mutta myynnin rajoittaminen ei voi perustua vain epämääräiseen ”lääketurvallisuuteen”. Luonnoksen muuten neutraali ja pohtiva teksti on tämän virkkeen osalta väritynyt.
- Sivun 113 yhteenvetoteksti on erittäin tasapainoinen ja hyvin laadittu. Silti selonteon johtopäätöksissä ja kehittämissuhteissa ei vastata niihin tarpeisiin, joita sivuilla 111-113 on todettu lääkejakelella olevan.
- Sivulla 116 on osittain virheellistä perustelutekstiä private label -tuotteista. Kolmannessa kappaleessa spekuloidaan negatiivisilla vaikutuksilla ja kopioinnin mahdollisuudella, vaikka tavarantoimittajien liikesalaisuuksien oikeudeton käyttö on kielletty sekä EU:n lainsäädännössä että kansallisissa laeissa. Neljäs kappale perustuu Kilpailuviraston ikivanhaan tutkimukseen, josta on poimittu vain negatiivisia piirteitä, vaikka selvitys osoitti private label -merkkien tuovan myös positiivisia vaikutuksia. Ehdotamme, että kolmas ja neljäs kappale poistetaan. On syytä painottaa sitä, että kaupan omat merkit luovat lukuisille elintarvikealan yrityksille liiketoimintamahdollisuuksia, joita niiden olisi vaikea tai mahdoton muuten saavuttaa.
- Asiakkaat päättävä omilla valinnoillaan kaupan omien merkkien aseman. Kaupan omat merkkituotteet täydentävät valikoimia ja joidenkin kaupan toimijoiden liikeidea perustuu pelkästään omiin merkkeihin (esim. Ikea, H&M).
- Kappale 8.3 yrittäjyyden edistäminen: erittäin mielenkiintoista pohdintaa ja tavoiteasetantaa yrittäjyyden edistämisen toimenpiteistä.
- Johtopäätös 18 & kehittämissuhteus 28: Hyvä teksti. Haluamme korostaa, ettei Suomessa tule tehdä EU:n minimiharmonisoinnin ylittävää kansallista lainsäädäntöä, joka asettaisi kotimaiset toimijat muita heikompaan asemaan.
- Kehittämissuhteus 29: Hyvä sisältö. Kohtaa voisi täydentää sillä, että tarkastellaan myös kaupan alaa rasittavien viranomaismaksujen ja viranomaisten asettamien velvoitteiden tarpeellisuutta.

- Johtopäätös 20: Kaupan alan tulevaisuusselonteon aikajänne ylittää tämän hallituskauden, joten esitämme johtopäätöksestä poistettavaksi tarpeettomana maininnan ”pidemmällä aikavälillä, yli tämän hallituskauden”. Epämääräinen maininta on omiaan viestimään, että kansallisia markkinoita koskevien erityisten rajoitusten poisto ei olisi niin tärkeä, kuin jotkin muut selonteon toimenpide-ehdotukset.
- Kehittämisehdotus 33: Lisätään alkoholilainsäädäntöä koskevaan kehittämisselonteon kattavaan selvityksen tekemiseen alkoholipolitiikan keinoista nyky-yhteiskunnassa ja Alkon monopoliaseman ajanmukaisuudesta, sekä tehdään tarvittavat lakimuutokset selvityksen perusteella.
- Kehittämisehdotus 35: Kehittämisselontekijöiden kirjaus on muuttunut valmisteluvaiheessa vastoin niitä toiveita rohkeista kannanotoista, joita parlamentaarinen ohjausryhmä oli esittänyt kaupan alan uudistamiseksi. Aiemmassa lääkkeiden vähittäisjakelua koskeneessa kappaleessa on kuvattu useammalla sivulla lääkkeiden vähittäisjakelun kokonaisuudistuksen selkeä tarve. Näin kirjattu kehittämisselontekijöiden kirjaus ei vastaa tarpeeseen ja tulisi selkeästi kirjata todellisen, kuluttajaa ja yhteiskuntaa palveleva, kokonaisuudistuksen edellyttämät toimenpiteet: 1) apteekkien toiminnan harjoittamiseen ja omistamiseen liittyvän sääntelyn uudistaminen 2) apteekkien määrä- ja sijaintisääntelystä luopuminen 3) hallitun hintakilpailun mahdollistaminen sääntelemällä ainoastaan lääkkeiden enimmäishintaa 4) todellisen verkkoapteekkiliikeyrityksen salliminen 5) turvalliseksi määriteltyjen itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen apteekkien ulkopuolelle.

Lausunnot lukuun 9. Yhteenveto kehittämisselontekijöistä

Yhteenvetoon osalta viittaamme edellä lausuttuun.

1. Kansallinen kehittämisselontekijöiden työ: luodaan uusia ja kehitetään voimassa olevia kansallisia järjestelmiä, toimintamalleja ja sääntöjä edistämään kaupan alan uudistumista sekä kasvukykyä (painopistealue 1)

-

2. Resursointi: vauhditetaan kaupan alan uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä TKI-panoksilla ja ohjelmatyöllä (painopistealue 2)

-

3. Kansainvälinen vaikuttamistyö: vaikutetaan kansainvälisesti EU-tasolla ja EU-alueen ulkopuolella kaupan alaa koskeviin sisältöihin/asioihin (painopistealue 3)

-

Kaupan alan visio vuonna 2032

-

Kaupan alan skenaariot vuonna 2032

-

10 a. Ekosysteemisesti uudistunut kansainvälisesti kilpailukykyinen kauppa -skenaario

-

10 b. Kilpailuhaitan kokenut kauppa -skenaario

-

10 c. Kilpailukyvyyn menettänyt kauppa -skenaario

-

11. Muut mahdolliset palautteet ja kommentit

Kiitämme mahdollisuudesta lausua ja toivomme, että selonteon jatkovalmistelussa kuullaan kaupan alan näkemyksiä.

Ahtola Mikko
K-kauppiasliitto ry